

Een representatieve groep, die bestond uit kleuterschool-kinderen van 4 en 5 jaar en uit lagere schoolkinderen van 6 en 7, werd met de aldus geconstrueerde lijsten beoordeeld door hun eigen leerkrachten (80 leerkrachten beoordeelden elk vier willekeurige kinderen in hun klassen).

Een groep kleuters van 4 en 5 jaar werd bovendien na twee jaar nogmaals beoordeeld. Ze zaten toen inmiddels op de lagere school, zodat dezelfde kinderen aan de hand van dezelfde lijst door een andere beoordelaar werden geobserveerd.

Bij het verwerken van de gegevens over het gedrag van de kinderen werden vier factoren onderscheiden. Met de eerste, „**vrijmoedigheid**”, werd het gedrag beschreven dat te maken heeft met aan de ene kant teruggetrokkenheid en aan de andere kant op de voorgrond tredend. Dus: aan de ene kant het ongeremde, energieke, actieve kind; aan de andere kant het geremde, verlegen, gesloten en teruggetrokken kind.

De tweede factor, „**werkhouding**” omvatte gedrag dat te maken had met het leren: een kind kan zich lang concentreren, levert constante prestaties in een constant tempo, werkt met grote inzet en werkt netjes. Daar tegenover staat het kind dat zich snel laat afleiden, ongeïnteresseerd is, zich slordig gedraagt, nu eens goede, dan weer slechte prestaties levert en vaak moet worden gewaarschuwd.

In de derde factor, „**sociale omgang**” stonden tegenover elkaar: „plagen en egoïstisch” tegenover „goedmoedig en vrijgevig”; prikkelbaar en gauw boos tegenover kalm en toegeeflijk; kritisch en egocentrisch tegenover instemmend en belangeloos.

Tenslotte was er de factor „**emotionaliteit**”. Tegenover elkaar stonden het overgevoelige en sentimentele kind, dat gauw bescherming zoekt bij de juffrouw en het stoere, ongevoelige, soms onverschillige kind, dat z'n eigen boontjes wel kan doppen.

Onveranderd gedrag

Een eerste vraag bij het analyseren van de gegevens luidde: heeft het instrument gewerkt? Beoordelen de leerkrachten op de kleuterscholen met deze lijst het gedrag van de kinderen op dezelfde manier als de leerkrachten op de lagere school? Dat bleek inderdaad het geval te zijn. De eerste stelling bij het proefschrift kon dan ook luiden: „*Beoordelingen van leerkrachten kunnen betrouwbare en bruikbare informatie geven over het*

sociaal-emotionele gedrag van leerlingen”.

De volgende vraag was toen natuurlijk meteen: wát heeft het instrument gemeten? Het bleek dat zelfs na twee jaar bepaalde gedragingen vrijwel onveranderd waren gebleven. Dat gold met name voor gedrag dat kon worden samengevat met het trefwoord „*vrijmoedigheid*” en met „*werkhouding*”. Gedrag dat onder „*sociale omgang*” of „*emotionaliteit*” viel, bleek veel minder stabiel (overigens moet opgemerkt worden, dat in dit onderzoek de verschillen tussen kinderen werden gemeten. Het was heel goed mogelijk dat een kind zich in absolute zin had ontwikkeld in die twee jaar, maar dat het in vergelijking met de anderen afstak wat een bepaald aspect van z'n gedrag betrof).

Weinig minder dan een verrassing was de uitkomst, dat was het verschil tussen de jongens en meisjes wat betreft de stabiliteit van het gedrag. Als een jongen zich slecht concentreerde, slordig werkte en weinig geïnteresseerd was, dan mocht met vrij grote stelligheid worden voorspeld, dat dat over twee jaar nog zo zou zijn en dat er dus aanleiding was om daaraan extra aandacht te geven. Om er een positief voorbeeld aan toe te voegen: als hij fluitend naar de kleuterschool placht te gaan, daar haantje te voorste was en graag de baas speelde over zijn medekleuters, dan mocht worden verwacht dat hij het ook op de lagere school wel zou rooien wat dat betreft.

Bij meisjes kon een dergelijke zekerheid niet worden afgeleid uit de gegevens. Er bestond wel overeenstemming op het stuk van „*vrijmoedigheid*” en „*werkhouding*”, maar toch aanzienlijk lager dan bij jongens. Als

een meisje het „*goed deed*” op de kleuterschool, bestond er toch een grotere kans dat het op de lagere school alsnog mis zou kunnen gaan. Het omgekeerde was ook waar. Er was, kortom, over meisjes minder te voorspellen aan de hand van hun gedrag.

De vraag waar dat verschil aan te danken was, kwam in dit onderzoek niet aan de orde. Dr. Zaal opperde wel een paar veronderstellingen. De meest waarschijnlijke zou zijn, dat meisjes in hun gedrag veel meer dan jongens afhankelijk zijn van de situatie waar in ze zich bevinden. Dr. Zaal: „Het feit dat een meisje in de klas verlegen en gesloten is, zou wel eens sterk kunnen afhangen van de klasgenootjes en van de leerkracht. Dat zou een belangrijke uitkomst zijn, want het betekent dat het gedrag van meisjes veel beter dan dat van jongens te veranderen is.”

Intelligentie

Aan het begin van dit verhaal werd al gezegd dat een van de oogmerken

